

**ДЕЯН ЕНЕВ
ВЛЕЗЕ В ЛОНГЛИСТАТА
НА СУПЕРКОНКУРСА
„ФРАНК О'КОНЪР“**

**„Цирк „България“
в надпреварата
за сборник с разкази**

Деян Енев и сборникът му с избрани разкази „Цирк „България“ влязоха в лонглистата на номинираните в най-престижния разказвачески конкурс в света „Франк О'Конър“. Литературната надпревара се провежда за шеста поредна година; неин организатор е Общинският съвет на ирландския град Корк.

Книгата на българския прозаик Деян Енев, публикувана на английски под заглавие „Circus Bulgaria“ в британското издателство „Портобело букс“, ще се включи в спора за наградата от 35 000 британски лири заедно с книгите на 56 други разказвачи от цял свят. 22-ма са американските писатели, 12 са британците, има 6 индийски автори, трима канадци, трима ирландци, по двама прозаисти от Китай, Нова Зеландия и Сингапур и по един представител на България, Бутан, Бангладеш, Ирак и Виржинските острови. Безспорната звезда сред тях е Сам Шепърд, който се представя със сборника си „Ден извън дните“ (Day Out of Days: Stories).

Тричленно дамаско жури ще отсее номинираните книги и в средата на юли ще обяви шортлистата от 6 сборника*. Победителят ще стане известен през септември, по време на международния фестивал на късия разказ „Франк О'Конър“ в град Корк.

Дапомним, че две години по-рано, през 2008 г., сборникът на Деян Енев намери своя немскоезичен читател с изданието „Zirkus Bulgarien. Geschichten für eine Zigarettenglöze“.

ВСИЧКО В РАЗКАЗА Е ТВОРЧЕСТВО

Разговор с Деян Енев

Може ли писателското майсторство да се научи с преподаване?

– Според мен не може. Преподаването, всички тези курсове по творческо писане, особено популярни в Щатите, могат да те информират, да ти спестят единствено лутането из неизбродните лесовете на литературата, да те огранотят литературно, но не и да те превърнат в творец, в разказвач. Който е тренирал бокс, знае. Можеш да скачаш на въженце като светкавица, да биеш боксовата круша като маче о дирек, да се кефиш на ръкавиците, да правиш стойки в махалата или в училище. Но докато не се качиш на ринга, а срещу теб е обгорелият в милион битки градски шампион Метю, с татуирани рамене и нос като от гума, и докато не усетиш кръвта в устата си, и натежалите крака и ръце, и липсата на въздух, дотогава няма да знаеш дали от теб ще стане боксьор, или няма да стане. Докато сам не застанеш пред белия лист или пред екрана на компютъра и не напишеш първия си личен художествен текст, и втория, и третия, и докато не започнеш сам да правиш разлика между хубав, много хубав и обикновен текст, произведен от теб самия, и Маркес да те учи на творческо писане, все едно, няма да проумееш какво е това.

Кога за първи път прописахте?

– Първият ми, осъзнат като творчески акт текст беше едно съчинение за есента в четвърти клас. Учителката много го хареса, чете го пред всички класове, а аз просто бях забравил всякакви рамки и ограничения, които дебнат четвъртокласника при писането на стандартно училищно съчинение. Така разбрах, че това е начинът – разбира се, първо само като усещане, а не още като формулировка, като дефиниция. После го оиде един текст, който вече достига приличаше на разказ, през една от ваканциите в гимназията. Вътре бях описал една военна сцена, едно ранено войниче, един окоп. Всичко беше описано много живо на белия лист. Тогава разбрах, че писането ти дава възможността да живееш много животи. Оттам може би се почна.

В разговора са вмъкнати и въпроси от срещата с Деян Енев в курса по творческо писане на издателство „Балкани“ – 8 юни 2010, организиран съвместно и с катедрата по „Български език и литература“ на СУ „Св. Климент Охридски“.

В какво според вас се изразява творчеството при писане на разкази?

– Всичко в един разказ е творчество. За да бъде оправдано написването на един разказ при толкова много написани разкази, всичко в него трябва да е творчество. От осеняването на идеята, която идва като лек спазъм в диафрагмата, през историята, през героите, които не трябва да си ги срещал никъде досега по страниците на чуждите книги, през начина, по който ги описваш – та чак до това, какво става с тях в твоя разказ, че да е оправдано написването му.

Кое ви доставя най-голяма наслада и удоволствие при писането?

– Първо, това е идеята, осъзнаването, че от това може да стане разказ. Самото писане, ако тръгне добре. И накрая поправянето, отлежаването, доизкусурияването.

Колко тежък е трудът на писателя?

– Тежък като всеки труд, щом с него се опитваш да си вадиш хляба.

Каква е вашата рецепта или формула за създаване на къс разказ? Дайте примери, ако е възможно.

– Няма особена рецепта. Защото рецептата ще проработи добре в един разказ, но при втория вече ще е клише. И все пак: понеже говорим за къс разказ, опитай се да го напишеш наведнъж, за да съхраниш, да капсулираш вътре емоцията, възмущението, което са те довели изобщо до написването му. Това е много важно. Сетне – добре е да има история, случка с героите или с героя, нещо да става вътре. Макар че има достатъчно много образци на разкази, в които привидно нищо не става. Но то е както при художниците – ако не можеш да направиш един истински добър портрет на човек, не се опитвай да ни пробутваш деформирани като на Пикасо рисунки. Сетне – добре е в тази история, в тази случка да се оглеждат съдбите на героите. Ще дам пример с една песен на руския певец Игор Талков. Той има една балада за един афгански ветеран, който го заговаря във фойето на някакъв треторазреден хотел. Проста обикновена песничка. Но в нея ветеранът си пали цигарата с единствена си ръка. Край. Вече знаеш достатъчно за ветерана.

Имате ли някакви тайни при писането?

– Мисля, че нямам особени тайни. Макар че писането, творчеството е такъв сложен комплекс, че непременно при

всеки писател има специфични, чисто негови прийоми. Може би, да речем, тази тайна – ако трябва да напиша разказ и имам срок от една седмица, аз шест дена се размотавам, знам, че трябва да седна, но не сядам. Но вечерта преди крайния срок най-сетне сядам и много често разказът се излива наведнъж. Така, между другото писах разказите от книгата „Ези-тура“, които в продължение на три години печатах първо във в. „Стандарт“. Тогава още нямаше електронни пощи и носех текстовете с колата в определения ден от седмицата. Трябваше да изляза сутринта в седем, а много често до шест без нещо няхах и един ред. Но в крайна сметка този последен един час никога не ми изневери и аз винаги пристигах в редакцията на „Стандарт“ в уречения час с моите две странички и половина. „Ези-тура“, да вметна, беше издадена именно от издателство „Балкани“ през 1999 г. и спечели на следващата година голямата литературна награда за белетристика „Христо Г. Данов“.

Предизвиквате ли сюжетите, или просто ги разпознавате в делника?

– Не смея да ги предизвиквам в никакъв случай. Чакам, оглеждам се, гуша като хрътка – и те сами ме намират. Като млад – по-често. Сега – по-рядко.

Сънищата помагат ли ви?

– На сънища в творчеството не може да се разчита, те са твърде капризен продукт на нашата психика. Понякога, разбира се, един ярък сън може да те доведе до някакво прозрение, озарение и прочие. Но само толкова.

Кое може да помогне, ако дарбата на писателя закърнее?

– Нищо не може да помогне. Но тук се натъкваме на следния феномен – талантят е много дълбоко заложен, закодирана в гените програма, която нерядко оцелява и тогава, когато и тялото, и психиката вече изневеряват на твореца. Да вземем Варлам Шаламов. Седемнайсет години в съветските лагери. Имал е периоди, когато не се е сезал какво означава и най-прости, ежедневни думи. Бил е изсушен като камък, и отвътре, и отвън. Но излиза от лагера и успява да напише своите „Колимски разкази“.

Преработвате ли разказите си и на кое обръщате повече внимание при редактирането?

– Бавното и плодотворно редактиране на един текст е нещо много важно. Истинските писателски уроци се научават при него. Истинска благодат – ти си хем учител, хем ученик. Но един истински художествен текст винаги трябва да си остане и малко грапав, да не е прекалено много олисан и среган. Погледът на читателя трябва да пропада, да среща съпротива, дъхът да се сепва. Тук вече мярката при всеки творец е различна. Гогол например е знаел, че ако редактира текста си за осми път, вече ще го развали. Исак Бабел е редактирал разказа си „Любка Казак“ двайсет и два пъти. А Хемингуей – финалните страници на романа си „Сбогом на оръжията“ – над трийсет пъти. При всекиго е различно.

Какво значение отдавате на техниката за написване на разказа – началото, края, диалога, поантата?

– Не отдавам особено значение на техниката по начина, по който е изброена във въпроса. Един разказ е цялостен организъм. Ако героите ти са живи, те ще знаят и как да говорят. Една ефективна майсторска поанта сама по себе си пък не струва нищо, ако разказът до поантата звучи кухо.

Какво е мястото на еротиката и порнографията в художествената литература?

– Голямо майсторство се иска да можеш да опишеш една любовна сцена по запомнящ се начин. Тук „месарското“ отношение към секса играе лоша услуга. Загадъчното, недоизказаното при описанието на любовта и секса е много по-въздействащо и ефектно от механичното описание на определени двужения.

Мислили ли сте за ролята на случайността при появата на писателя и неговото утвърждаване и оцеляване?

– Случайността, или късметът, или съдбата наистина е феномен, който има своето значение в налагането и утвърждаването на един писател. Но тук аз разсъждавам така – съдбата избира единствено готовите.

Какво става с един творец, когато фалшифицира дилемите, а после ги възпъва, за да е на върха на конюнктурата, за да е битово осигурен и редовно похвалван и възнаграждаван?

– За да оставя истинска литература след себе си, писателят трябва да е цялостна натура. Не може да е блюдолизец и едновременно с това вечер в кухнята дисидент. От друга страна, именно слаломът между идеологическите презгради

роди едни от най-стойностните художествени произведения през соцехата. Та какво друго е например „Цената на златото“ и особено „Завръщане“ на Генчо Стоев, освен песента на човека, смлян между железните машинарии на историята. Тук говоря вкључително и за личната песен-изповед на писателя Генчо Стоев. Отдавна чакам онзи критик, който ще разгледа тъкмо тези две уж исторически произведения в строго биографичен план.

Как си представяте отговорността на писателя към таланта му и смятате ли, че това се отразява върху обществото, в което живее, дори когато името му не е медийно развявано?

– Това са големи думи – отговорността пред обществото и така нататък. А за твореца е вредно да е заразен с месианство. Отговорността в случая може да се изрази в една по-голяма лична дисциплина. Това е достатъчно. За другото нямаме думата ние.

Вие сте професионален журналист, какво дава и какво отнема тази професия? Какво е мнението ви за съвременните медии и мястото на литературата в тях?

– Журналистиката е много важен занаят и чисто технически може доста да помогне в писателската професия. И Хемингуей, и Дино Бугзати, и Исак Бабел, и Маркес са били до време професионални журналисти. От друга страна, журналистиката много хубаво учи на смирение, а понякога някои творци с ярко изразен вселенски размах имат нужда тъкмо от малко смирение. За беда, днес ние сме в епицентъра на трансформацията на печатните медии, особено на печатните медии, в нещо друго. От това страда и занаятът. Океанът на чистата глупост все повече залива островчетата на хубавата, на смислената журналистика. В журналистиката също има място за творчество – но не и в днешната българска журналистика, за голямо съжаление.

В какво се изразява дългът на календарно по-младите автори към класиците и предшествениците им?

– Дългът е понятие, което трябва да бъде осъзнато. Не можеш хирургически, оперативно да вкараш чувството за дълг в нечие съзнание, в нечия глава. Разказът „Къс месо“ на Джек Лондон може да ни разкаже доста в това отношение. Литературата е непрекъснат процес. Ако при теб нишката се скъса, това обаче не е за сметка на литературата. А на теб.

Защо приемствеността, уважението към паметта не е много на почит у нас?

– Защото, който постъпва така, не си дава сметка, че плюе в чинията, от която и той ще яде един ден.

Как да постъпи младият автор, щом в някое издателство му кажат, че разказите му „не стават“?

– Ако е истински писател, той ще знае, че разказите му „стават“. И един отказ изобщо няма да го смути. Просто ще отиде в друго издателство. Джеймс Джойс пробва в двайсет издателства, преди двайсет и първото да отпечата сборника му „Дъблинчани“.

Как да се спаси писателят от наводнението с псевдолитература?

– Като не я консумира по никакъв начин – това първо. Просто има толкова важни книги за четене, за да си позволяваме да четем и глупавите, пошлите. Второ, ако може, да прави такава литература, която да отвява като снаряд псевдолитературата. Тук ще посоча една нова книга, романа „Алкохол“ на Калин Терзийски. Които я прочете, ще разбере какво имам предвид. Това е единственият начин.

Кои автори и книги са определяли пътя ви?

– Йовков, Хайтов, Радичков, Генчо Стоев от българите. Бабел, Шукшин, Маркес, Селинджър от чуждите. Но това са върховете. А човек се качва на върха и слиза и после гълаво върви по урви, била, клисури, долини. Които също са изключително важни.

Често пишете за Вярата и православието. Какво значение им отдавате, след като светът ни е атеистичен и хаотичен?

– Ние можем да издържим на кошмарите на днешния свят единствено ако имаме вяра. Не съм богослов, не съм религиозен писател. Просто съм се опитал да споделя трохите опит по своя си път.

В началото на творческия си път лутали ли сте се около различни жанрове?

– Може да се каже, не. С късия разказ веднага братски се презърнахме.

Как се отнасяте към промените в стила на един автор?

– Те са важни, да не кажа задължителни. Да пишеш по един и същи начин, ще ти омръзне първо на теб. А читателят веднага познава това.

Скоро се върнахте от двумесечен престой във Виена по покана на Културконтакт. Как изглежда България и българската литература от Европа?

– Съвременната българска преводна книга в Европа все още е бяла врана. А нито държавата, нито институциите помагат да се разчупи този модел. Само погледнете какво правят в това отношение републиките от бивша Югославия, да не говорим пък за руснаците, които стъпват на съвсем различна историческа традиция.

Лесно ли откриха разказите ви преводачите в чужбина и как стана издаването ви на немски и английски, както и номинацията за престижната международна награда „О’Конър“ в Ирландия?

– Беше дълъг процес, мои разкази, преведени на немски от Норбърт Рангов в обем за едно прилично томче, имаше готови още преди петнайсет години. Но тогава не се намери издател. А за хубавата новина за номинацията на английското издание на избраните ми разкази със заглавие „Цирк „България“ за наградата „О’Конър“ все още не знам подробности.

Какво се случи с Деян Енев от първата до последната му за момента книга?

– Като се качвам по стълби, още на втория етаж се загъхвам. А при излизането на първата ми книга можех да се изкача тичешком до единайсети етаж. Това се случи.

Помага ли съетата на писателя?

– Ако си на мостика на кораба, няма лошо да си в пълна капитанска униформа. Но в кухнята или на масата в ресторанта, сами разбирате, ще е смешно.

Коя е най-амбициозната ви мечта?

– Пазя се от мечти. С други думи – мечтата ми е съвсем обикновена. Да мога да използвам пълноценно дните си.